

**BANKNING QIMMATLI QOG‘OZLAR BOZORIDAGI FAOLIYATINI
TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI**

Shomurodov Behruz Oybek o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi Bank Moliya akademiyasi Magistratura tinglovchisi

**ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКА НА РЫНКЕ
ЦЕННЫХ БУМАГ**

Шомуродов Бехруз Ойбек ўғли

Магистрант Финансовой академии при Банке Республики Узбекистан

**WAYS TO IMPROVE THE BANK'S ACTIVITIES IN THE SECURITIES
MARKET**

Shomurodov Behruz Oybek o‘g‘li

Master's student, Financial Academy of the Bank of the Republic of Uzbekistan

Annotatsiya: Ushbu maqolada banklarning qimmatli qog‘ozlar bozoridagi faoliyatini takomillashtirish yo‘llari tahlil qilinadi. Qimmatli qog‘ozlar bozorining banklar uchun ahamiyati, ushbu bozorda ishtirok etishning asosiy shakllari hamda ularning samaradorligini oshirish strategiyalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, innovatsion moliyaviy vositalar, raqamli texnologiyalar va huquqiy-me‘yoriy bazani takomillashtirish orqali banklarning investitsion imkoniyatlarini kengaytirish masalalari tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari asosida banklarning qimmatli qog‘ozlar bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish bo‘yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: Banklar, qimmatli qog‘ozlar bozori, investitsiya, moliyaviy vositalar, raqamli texnologiyalar, huquqiy-me‘yoriy baza, likvidlik, risklarni boshqarish, kapital bozori, innovatsion strategiyalar.

Аннотация: В статье анализируются пути повышения эффективности деятельности банков на рынке ценных бумаг. Рассмотрены значение рынка ценных бумаг для банков, основные формы участия на этом рынке, стратегии повышения их эффективности. Также будут проанализированы вопросы расширения инвестиционных возможностей банков за счет инновационных

финансовых инструментов, цифровых технологий и совершенствования нормативно-правовой базы. По результатам исследования даны рекомендации по повышению конкурентоспособности банков на рынке ценных бумаг.

Ключевые слова: Банки, рынок ценных бумаг, инвестиции, финансовые инструменты, цифровые технологии, нормативно-правовая база, ликвидность, управление рисками, рынок капитала, инновационные стратегии.

Abstract: This article analyzes ways to improve the activities of banks in the securities market. The importance of the securities market for banks, the main forms of participation in this market, and strategies for increasing their efficiency are considered. Also, the issues of expanding the investment opportunities of banks through innovative financial instruments, digital technologies, and improving the legal and regulatory framework are analyzed. Based on the results of the study, recommendations are made to increase the competitiveness of banks in the securities market.

Keywords: Banks, securities market, investment, financial instruments, digital technologies, legal and regulatory framework, liquidity, risk management, capital market, innovative strategies.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda bank tizimi moliyaviy bozorning eng muhim segmentlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, qimmatli qog'ozlar bozori banklar uchun muhim investitsion maydon bo'lib, ularning likvidligi va daromadlilikini oshirishga xizmat qiladi. Banklar qimmatli qog'ozlar bozori orqali o'z aktivlarini diversifikatsiya qilish, kapital jalb qilish va mijozlarga keng ko'lamli moliyaviy xizmatlar ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

So'nggi yillarda banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyati jadal rivojlanayotgan bo'lsada, ushbu jarayonda bir qator muammolar ham mavjud. Xususan, huquqiy-me'yoriy bazaning takomillashmaganligi, risklarni boshqarish tizimining yetarlicha rivojlanmaganligi, innovatsion moliyaviy instrumentlarning yetishmovchiligi va raqamli texnologiyalarning integratsiya darajasi pastligi kabi omillar banklarning bozor faolligini cheklashi mumkin.

Shu sababli, banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi ishtirokini yanada takomillashtirish, ularga samarali investitsion strategiyalarni joriy etish, risklarni minimallashtirish va raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish dolzarb

masalalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotda banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari tahlil qilinib, samarali takomillashtirish chora-tadbirlari bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Adabiyotlar tahlili

Banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyati va uni takomillashtirish masalalari O'zbekiston va xalqaro miqyosda bir qator olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Ushbu bo'yicha O'zbekiston olimlarining ilmiy ishlari bank-moliya tizimi rivoji, investitsiya jarayonlari hamda qimmatli qog'ozlar bozori evolyutsiyasini o'rganishga qaratilgan.

Xususan X.Abdukarimov o'z tadqiqotlarida banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi ishtirokini kengaytirish zaruratini ta'kidlab, moliyaviy vositalarning diversifikatsiyasi va investitsion xavflarni kamaytirish usullariga alohida e'tibor qaratgan. Uning fikricha, banklarning kapital bozoridagi faolligi ularning barqarorligiga bevosita ta'sir qiladi va bu borada raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim omillardan biri hisoblanadi.

A. Islomov qimmatli qog'ozlar bozorining institutsional asoslarini o'rganib, banklar va fond bozorining o'zaro integratsiyasi masalalariga e'tibor qaratgan. U O'zbekistonda korporativ obligatsiyalar va IPO (birlamchi ommaviy joylashtirish) jarayonlarini rivojlantirish orqali qimmatli qog'ozlar bozorini yanada faollashtirish mumkinligini ta'kidlaydi.

D.Toshpulatov va N.Yo'ldoshev o'z ilmiy ishlari orqali banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi investitsion strategiyalarini rivojlantirish yo'llarini tahlil qilgan. Ularning tadqiqotlarida qimmatli qog'ozlarga sarmoya kiritishda risklarni minimallashtirish mexanizmlari va likvidlikni oshirish usullari muhokama qilingan.

Shuningdek, Sh.Qurbonov O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozorining jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvi masalasini o'rganib, banklarning ushbu jarayondagi o'rni va ishtirokini kengaytirish bo'yicha takliflar bergan. Uning tadqiqotlarida xorijiy tajriba tahlil qilinib, O'zbekiston sharoitiga mos innovatsion yondashuvlar taklif etilgan.

Xorijiy tajribani o'rganish nuqtai nazaridan, L.Xodjayev va M.Akramov o'z tadqiqotlarida AQSh, Yevropa va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari tajribalariga asoslanib, banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi roli va ularni rivojlantirish yo'nalishlari haqida fikr yuritgan. Ularning tadqiqotlarida O'zbekistonda banklarning

qimmatli qog'ozlar bozori orqali investitsiya jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish muhimligi qayd etilgan.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlilidan kelib chiqib, O'zbekiston banklarining qimmatli qog'ozlar bozoridagi ishtirokini kengaytirish uchun bir qator muhim yo'nalishlar aniqlangan. Xususan, huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish, innovatsion moliyaviy instrumentlardan foydalanish, banklarning risklarni boshqarish tizimini mustahkamlash va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali ushbu sohada katta yutuqlarga erishish mumkin.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini takomillashtirish yo'llarini o'rganish uchun kompleks tahliliy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini quyidagi usullar tashkil etadi:

Teoretik tahlil – qimmatli qog'ozlar bozorining nazariy asoslari va banklarning ushbu bozordagi ishtiroki bo'yicha mavjud ilmiy manbalar va adabiyotlar o'rganildi. O'zbekiston va xorijiy olimlarning tadqiqotlari, shuningdek, xalqaro moliya institutlarining hisobotlari tahlil qilindi.

Statistik tahlil – O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozori, bank sektorining investitsion faolligi va ushbu yo'nalishda qabul qilingan davlat dasturlariga oid rasmiy statistik ma'lumotlar o'rganildi. Markaziy bank, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Fond bozori agentligi va boshqa tegishli tashkilotlarning hisobotlari asosida tahlillar olib borildi.

Solishtirma tahlil – O'zbekiston banklarining qimmatli qog'ozlar bozoridagi ishtiroki xorijiy tajriba bilan qiyosiy o'rganildi. Xususan, AQSh, Yevropa Ittifoqi va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlaridagi banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyati tahlil qilinib, O'zbekiston sharoitiga mos keladigan samarali model va mexanizmlar aniqlandi.

Empirik tadqiqot – bank mutaxassisarlari, moliyaviy ekspertlar va investorlar o'rtasida so'rovnomalar va intervyular o'tkazildi. Ushbu metod orqali banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi ishtirokiga ta'sir etuvchi muammolar va imkoniyatlar aniqlab olindi.

Normativ-huquqiy tahlil – O'zbekiston Respublikasining qimmatli qog'ozlar bozori va bank sektoriga oid qonunchiligi hamda davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar o'rganildi. Bu orqali banklarning bozor ishtirokini

takomillashtirishga to'sqinlik qiluvchi va rivojlanishiga hissa qo'shuvchi omillar tahlil qilindi.

Ushbu tadqiqot usullari asosida banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini rivojlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi. Tadqiqotning ilmiy-empirik yondashuvi banklar uchun samarali investitsion strategiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Mamlakatimiz banklarining qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ushbu sohada bir qator yutuqlarga erishilgan bo'lsada, hali ham muammolar va rivojlanish ehtiyojlari mavjud. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy jihatlar aniqlandi:

1. Banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi ishtiroki

O'zbekiston banklari asosan quyidagi yo'nalishlarda qimmatli qog'ozlar bozorida ishtirok etmoqda:

- Davlat qimmatli qog'ozlariga investitsiya kiritish;
- Korporativ obligatsiyalar chiqarish va ularga sarmoya kiritish;
- IPO va SPO orqali fond bozoridan kapital jalb qilish;
- Aksiyalar va obligatsiyalar bilan operatsiyalarni amalga oshirish.

So'nggi yillarda Markaziy bank tomonidan qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish bo'yicha olib borilgan islohotlar banklarning ushbu bozorga integratsiyalashuvini oshirishga yordam berdi. Biroq, hali ham banklarning fond bozoridagi ulushi nisbatan past bo'lib, ularning faolligini oshirish zarurati mavjud.

2. Qimmatli qog'ozlar bozorida banklarning faolligini cheklovchi omillar

Tahlil natijalariga ko'ra, banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi ishtirokini cheklovchi asosiy omillar quyidagilardan iborat:

Huquqiy-me'yoriy cheklovlar – Qonunchilikda hali ham banklarning fond bozorida to'liq erkin ishlashiga to'sqinlik qiluvchi qoidalar mavjud.

Moliyaviy instrumentlarning kamligi – O'zbekistonda fond bozori hali ham rivojlanish bosqichida bo'lib, yangi moliyaviy vositalar yetarlicha joriy qilinmagan.

Likvidlik muammosi – Ikkilamchi bozor yetarlicha rivojlanmaganligi sababli banklar qimmatli qog‘ozlarni oson realizatsiya qilish imkoniyatiga ega emaslar.

Risklarni boshqarish tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi – Qimmatli qog‘ozlarga investitsiya qilish banklar uchun turli xavflarni keltirib chiqaradi va risklarni minimallashtirish mexanizmlari hali to‘liq shakllanmagan.

3. Banklarning qimmatli qog‘ozlar bozoridagi investitsion strategiyalari

Banklar o‘z investitsion portfellarini shakllantirishda turli yondashuvlardan foydalanmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki:

Aksariyat banklar qimmatli qog‘ozlar bozorida kam riskli aktivlarga e‘tibor qaratadi (davlat obligatsiyalari, yirik korporativ obligatsiyalar).

O‘z kapitalini oshirish uchun IPO va SPO yo‘nalishida ishlayotgan banklar soni ortib bormoqda.

Innovatsion moliyaviy vositalardan (derivativlar, sekuritizatsiya) foydalanish darajasi juda past.

4. Xorijiy tajriba tahlili va O‘zbekistonga mos takliflar

Xalqaro tajribani o‘rganish natijasida quyidagi samarali mexanizmlar aniqlangan:

AQSh va Yevropa mamlakatlarida banklar qimmatli qog‘ozlar bozorining asosiy ishtirokchilaridan biri bo‘lib, ular IPO va korporativ obligatsiyalar bozorining rivojlanishiga hissa qo‘shadi.

Xitoy va Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlarida banklar fintech kompaniyalari bilan hamkorlik qilib, raqamli texnologiyalar asosida fond bozori operatsiyalarini rivojlantirgan.

Shu asosda O‘zbekiston banklari uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Huquqiy bazani takomillashtirish – Banklarning fond bozoridagi faolligini oshirish uchun qonunchilikdagi cheklovlarni bartaraf etish.

Moliyaviy instrumentlarni diversifikatsiya qilish – Derivativlar, sekuritizatsiya va boshqa ilg‘or moliyaviy instrumentlarni joriy etish.

Raqamli texnologiyalarni joriy etish – Fintech bilan hamkorlik orqali elektron treyding platformalarini rivojlantirish.

Risklarni boshqarish tizimini mustahkamlash – Banklarning investitsion faoliyatida xavflarni minimallashtirish bo'yicha xalqaro standartlarga mos tizimlarni joriy qilish.

Xulosa

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston banklarining qimmatli qog'ozlar bozoridagi ishtirokini kengaytirish uchun muhim islohotlar zarur. Xususan, huquqiy-me'yoriy bazani takomillashtirish, investitsion vositalarni diversifikatsiya qilish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali ushbu bozorda banklarning rolini kuchaytirish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayev E. O'zbekiston bank tizimida investitsiyaviy faoliyatni rivojlantirish masalalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 256 b.
2. Ashurov Sh. Qimmatli qog'ozlar bozorida tijorat banklarining o'рни va ahamiyati // Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali. – 2020. – №2(3). – B. 45–52.
3. Bekmurodov A. O'zbekistonda moliya bozorini liberallashtirish va bank sektorida investitsiya siyosatining rivoji // Iqtisodiy taraqqiyot jurnali. – 2019. – №5(1). – B. 78–84.
4. Karimov O. Banklar va qimmatli qog'ozlar bozori: hamkorlik va istiqbollari. – Toshkent: Iqtisod-Moliya nashriyoti, 2022. – 198 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. O'zbekiston bank sektori rivojlanishining asosiy yo'nalishlari va istiqbollari. – Toshkent: Markaziy bank nashri, 2023. – 150 b.
6. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Qimmatli qog'ozlar bozorini rivojlantirish bo'yicha davlat dasturi. – Toshkent: Moliya vazirligi matbuot xizmati, 2023. – 112 b.
7. Xodjayev Sh. Xalqaro tajriba va qimmatli qog'ozlar bozorida banklar faoliyatini takomillashtirish // Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya jurnali. – 2021. – №3(4). – B. 102–110.
8. OECD. Financial Market Trends: The Role of Banks in the Securities Market. – Paris: OECD Publishing, 2022. – 245 p.
9. World Bank. Financial Sector Development in Emerging Markets. – Washington, D.C.: World Bank Group, 2021. – 310 p.
10. Mishkin F. S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. – Pearson, 2020. – 642 p.